

Opole - Mikołów, 23.04.2019 r.

dr hab. Rafał Riedel, prof. UO
Instytut Politologii
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Opolski

Recenzja rozprawy doktorskiej

Autor: mgr Paula Wiśniewska

Tytuł: „Koncepcje integracji europejskiej w programach i polityce partii na poziomie europejskim”

Praca napisana pod kierunkiem naukowym dr hab. prof. UW. Anny Pacześniak

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska obejmuje w swej części merytorycznej wstęp, cztery rozdziały oraz zakończenie i zawiera się na 150 stronach. Część uzupełniającą stanowią: spis zastosowanych skrótów, streszczenie, indeks, bibliografia, oraz aneksy: jeden – formularz obserwacji, oraz drugi - w postaci kwestionariusza wywiadu. Niniejsza recenzja zawiera ocenę merytoryczną i metodologiczną, ze szczególnym uwzględnieniem ustawowych kryteriów i wymagań stawianych rozprawom doktorskim. Składają się zatem na nią następujące części: ocena wyboru tematu oraz znaczenia podjętej problematyki, ewaluacja celów pracy i hipotez badawczych, struktury rozprawy i przyjętej metodyki badań (obejmujące również krytyczne omówienie zawartości merytorycznej pracy), wreszcie ocena strony warsztatowej oraz konkluzje.

Wybór tematu oraz znaczenie podjętej problematyki

Mimo, iż powstanie partii politycznych na poziomie europejskim datuje się jeszcze na czasy przed wprowadzeniem bezpośrednich wyborów do Parlamentu Europejskiego, ich aktywność i realna siła oddziaływania przez dekady pozostawała na względnie skromnym poziomie. Nie zmienia to jednak faktu, iż proces integracji europejskiej stanowił dla partii politycznych – dla których system partyjny w ramach tradycyjnie rozumianego państwa narodowego pozostawał pierwotnym „ekosystemem” ich działalności – swego rodzaju impuls do przeniesienia części swoich aktywności na poziom transnarodowy. Podejmowana w przestrzeni ponadnarodowej współpraca była dowodem na to, iż politycy europejscy potrafią zjednoczyć się wobec wspólnych idei. Idee te znajdują swoją manifestację w programach partii europejskich, gdzie nie tylko prezentują one swoje postulaty odnosząc się do poszczególnych polityk sektorowych, ale formułują także wizje integracji europejskiej. Z czasem transnarodowe federacje partii politycznych uzyskały swoją podmiotowość prawną, rozwijały swoją pozycję w unijnym systemie politycznym, aby w końcu móc nawet wskazywać kandydata na przewodniczącego Komisji Europejskiej.

Wraz z rosnącym znaczeniem Parlamentu Europejskiego, obserwujemy w konsekwencji rosnące zainteresowanie badaczy problematyką funkcjonowania PE jako instytucji, partii funkcjonujących w przestrzeni ponadnarodowej i transnarodowej oraz mechanizmów reprezentacji, w których biorą one udział. Zaprezentowana rozprawa doktorska wpisuje się z powodzeniem w tę rosnącą falę badań o charakterze politologicznym. Autorka proponuje interesującą analizę koncepcji integracji europejskiej pojawiających się w programach i polityce partii na poziomie europejskim, co owocuje dojrzałym i kompleksowym opracowaniem w zakresie ważnej części europejskiego systemu politycznego, jakim jest Unia Europejska (UE).

Ramy czasowe przyjęte w analizie nie budzą zastrzeżeń. Analiza rozpoczyna się w roku 1979, kiedy to odbyły się pierwsze wybory do Parlamentu Europejskiego (oraz pierwsze partie zaprezentowały swoje programy wyborcze). Kończy się natomiast na

złożeniu rozprawy doktorskiej, w przededniu wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2019 roku. Jest to więc analiza, która ma ambicje objęcia swoim zasięgiem cały okres wyborczych zmagania do Parlamentu Europejskiego.

Cele, tezy i pytania badawcze

Głównym celem pracy jest analiza koncepcji integracji europejskiej, prezentowanych przez partie europejskie w programach wyborczych, a także zidentyfikowanie mechanizmów, za pomocą których mogłyby oddziaływać na unijny proces decyzyjny.

Autorka skupia się na czterech partiach: Europejskiej Partii Ludowej (EPP), Partii Europejskich Socjalistów (PES), Porozumieniu Liberałów i Demokratów na Rzecz Europy (ALDE) oraz Europejskiej Partii Zielonych (EGP), uzasadniając swój wybór wysokim stopniem zinstytucjonalizowania ich działalności. Pozostałe partie, które znajdują się za obszarem zainteresowań autorki, nie przygotowują nawet wspólnego programu wyborczego, co w znaczącym stopniu ograniczyło możliwości analizy komparatywnej. Nie zmienia to jednak faktu, iż przyjrzenie się partiom o profilu eurosceptycznym i antyunijnym byłoby wartościowe z punktu widzenia pracy, której celem jest analiza koncepcji integracji europejskiej w programach i polityce partii na poziomie europejskim. Prezentują one – w różnych formach – odmienną i konkurencyjną wizję Europy, co więcej – wizję zyskującą na popularności wśród europejskich wyborców. Wydaje się, że autorka świadoma jest tego deficytu – sama postuluje taki kierunek badań w dalszych projektach naukowych (patrz zakończenie, str. 156).

Tezy, które autorka przyjęła w swojej analizie sprowadzają się do następujących stwierdzeń: EPP, PES, ALDE i EGP przedstawiają w swoich programach wyborczych federacyjne koncepcje Unii Europejskiej; mimo istnienia narzędzi, pozwalających partiom europejskim wpływać na przebieg procesu decyzyjnego w Unii Europejskiej, nie wdrażają one wspólnych wizji integracji; partie europejskie oddziałują na kształt

wspólnych programów wyborczych, ale napotyka ją na przeszkody w ich wdrażaniu ze strony partii członkowskich, kierujących się interesami narodowymi.

Autorka poszukuje w swojej pracy odpowiedzi na dwa główne pytania: jakie koncepcje integracji europejskiej prezentowały w programach wyborczych wybrane partie europejskie oraz czy europartie wpływają na proces decyzyjny w Unii Europejskiej? Operacjonalizując swoje kategorie badawcze postawiła sobie również szereg pytań pomocniczych: czym różnią się od siebie koncepcje integracji europejskiej w programach poszczególnych europartii? W jaki sposób partie europejskie mogłyby wdrażać swoje koncepcje integracji europejskiej? Która wizja integracji europejskiej jest najbardziej widoczna w obecnym kształcie UE? Oraz inne wyartykułowane przez autorkę wprost na str. 30 – 31.

Wpisując się w tradycję metodologiczną badań nad partiami europejskimi autorka dokonała uzasadnionego wyboru odpowiednich narzędzi badawczych, na który składają się: jakościowa analiza treści (dokumentów programowych, deklaracji partyjnych, manifestów wyborczych), obserwacja uczestnicząca (posiedzeń grup politycznych w PE oraz innych otwartych wydarzeń współorganizowanych przez partie europejskie) oraz indywidualne wywiady pogłębione (z osobami decyzyjnymi partii europejskich, eurodeputowanymi oraz pracownikami europartii w PE – w liczbie piętnastu). Autorka wykazała się znaczącą dojrzałością badawczą. Nie tylko sprawnie i z powodzeniem stosuje adekwatne narzędzia badawcze, ale *ex post* potrafi w krytyczny sposób odnieść się do różnego rodzaju deficytów ujawnionych w procesie badawczym. W obliczu trudności związanych z dostępnością archiwalnych materiałów (za wyjątkiem EPP), autorka koncentruje się w swojej analizie na programach wyborczych partii europejskich. Skorygowała również swoje pierwotne zamierzenia badawcze wobec braku otwartości i transparentności organów statutowych europejskich partii politycznych. W żadnym jednak stopniu nie wpłynęło to negatywnie na jakość procesu badawczego.

Wydaje się, iż dalszej eksploracji naukowej wymagałoby ustalenie przyczyn występowania zdiagnozowanych przez autorkę deficytów systemu politycznego UE, w tym w szczególności jego (pod)systemu partyjnego. Analiza eksplanacyjna, która pozwoliłaby wyjaśnić determinanty oraz dynamikę takiego a nie innego funkcjonowania

europartii, reprezentowałyby nie tylko istotną wartość naukową, ale również znaczący potencjał użyteczny.

Struktura rozprawy i przyjęta metodyka badań

Rozprawa Pani mgr Pauli Wiśniewskiej składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, oraz podsumowania. W rozdziale pierwszym autorka prezentuje (i uzasadnia) przyjęte założenia metodologiczne oraz techniki badawcze wykorzystane do zebrania materiałów i ich analizy. Wyjaśnia konceptualizację i operacjonalizację zastosowanych kategorii badawczych. Rozdział drugi to rekonstrukcja literatury (uzupełniona wywiadami i obserwacjami) przedmiotu na temat miejsca i roli europartii w systemie politycznym Unii Europejskiej. Rozdział trzeci to analiza wizji integracji europejskiej przedstawionych w programach wyborczych EPP, PES, ALDE i EGP w ujęciu chronologicznym. Wreszcie czwarty rozdział sytuuje partie europejskie w unijnym procesie decyzyjnym. Autorka przedstawiła powiązania pomiędzy partiami europejskimi a grupami politycznymi w PE oraz innymi instytucjami unijnego systemu decyzyjnego (jak np. Konferencją Liderów Partii i Rządów). Pracę kończą konkluzje odnoszące się do postawionych celów badawczych, weryfikacji tez oraz formułujące również przyszłe propozycje badawcze nad partiami europejskimi.

Autorka z powodzeniem przeprowadziła proces badawczy, realizując postawiony cel, weryfikując postawione tezy i odpowiadając na zestaw pytań badawczych. Analiza porównawcza manifestów wyborczych EPP, PES, ALDE i EGP pozwoliła zweryfikować tezę o bliskim związku koncepcji integracji europejskiej prezentowanej przez poszczególne partie. Wszystkie one proponują rozwiązania, które wpasowują się w federacyjną koncepcję Unii Europejskiej, zarówno na poziomie ogólnych deklaracji, jak i w poszczególnych rozwiązaniach szczegółowych, takich jak np. unia walutowa, czy kompetencje ponadnarodowych instytucji. Tam gdzie partie narodowe nie potrafiły ustalić wspólnego stanowiska (np. kwestie obronności), również partie europejskie miały problem z osiągnięciem kompromisu w tych obszarach. Wpisuje się to w logikę

sporu i walki o podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi poziomami systemu politycznego Unii Europejskiej. Analizie podlega stosunek partii europejskich do określonych zagadnień, w tym: wspólnej polityki zagranicznej, obronnej, pozycji instytucji unijnych, akcesji nowych państw, polityka rozwojowa, regionalna, i wiele innych. Na szczególne podkreślenie zasługuje zsyntetyzowana formuła tego fragmentu rozważań zaprezentowana w tabelach na str. 116 – 118.

Teza o niewykorzystanym potencjale w zakresie wdrażania wspólnych wizji integracji również została zweryfikowana pozytywnie. Mimo systemowych narzędzi, które pozostają w dyspozycji partii europejskich, nie używają ich one aby wpływać na przebieg procesu decyzyjnego w UE. Analiza współpracy na linii partii europejskie – grupy polityczne sugeruje, iż frakcje posiadają sporą autonomię na forum unijnym.

Wreszcie trzecia teza zakładała, iż partie europejskie oddziałują na kształt wspólnych programów wyborczych, ale napotykają na przeszkody w ich wdrażaniu ze strony partii członkowskich, kierujących się partykularnymi interesami narodowymi. Specyfika kampanii wyborczych do Parlamentu Europejskiego (np. brak kompetencji w kreowaniu list wyborczych, czy dominacja tematyki krajowej, a nawet lokalnej, w kampanii wyborczej) powoduje, iż europartie nie mogą w pełni realizować swoich koncepcji określonych polityk.

Skuteczne oddziaływanie europartii autorka zilustrowała przykładem pochodzącym z otoczenia Unii Europejskiej. Działania podejmowane przez partie europejskie wobec polityki wewnętrznej w takich państwach jak Mołdawia, Gruzja i Ukraina pokazują, iż w niektórych przypadkach partie europejskie skutecznie oddziałują na sytuację w krajach starających się o akcesję w UE. Otwartym pozostaje jednak pytanie - czy to jest jednak sytuacja wyjątkowa, czy reguła dotycząca okresu przedakcesyjnego. Ponadto jednak należy zauważyć, że ten wątek stanowi raczej dodatkową analizę, która bardziej pasowałaby do doktoratu o innym temacie (np. o Europeizacji otoczenia UE za pośrednictwem partii europejskich). Cała część (4.4) poświęcona oddziaływaniu partii europejskich na politykę wewnętrzną wybranych państw pojawia się niejako „zniecka”, na ok. 10 stron przed końcem rozprawy i jej spójność z resztą wyводу wydaje się nieco luźna. Pod znakiem zapytania należy ostawić związek tej części z przyjętymi tezami pracy, jej głównymi pytaniami badawczymi i, co najważniejsze, wytyczonym we wstępie celem.

Kategoryzując poszczególne partie europejskie autorka ma tendencję do widzenia ich niejako w kontinuum od partii nastawionych federalistycznie, poprzez euro-realistów, aż do eurosceptyków (patrz np. str. 7). Tymczasem ten podział stanowi pewne uproszczenie, co nie jest niczym niezwykłym w modelowaniu badań politologicznych, jednak uproszczeniem zbyt daleko idącym, ponieważ wykrzywiającym prawdziwy obraz partii i polityków eurosceptycznych, czy anty-unijnych. Taka kategoryzacja sprawia wrażenie, iż pomiędzy partiami nastawionymi pro-integracyjnie, oraz anty-europejsko, mamy do czynienia z jakimś kompromisowym centrum sceny partyjnej, gdzie lokalizują się politycy umiarkowani, z realną wizją Unii Europejskiej. Tymczasem określanie się mianem eurorealisty jest zazwyczaj efektem nad-optimistycznej auto-percepcji, względnie strategii takiego a nie innego pozycjonowania się wobec danego segmentu elektoratu, i metka eurorealisty często zakrywa poglądy eurosceptyczne, zdarza się nawet, iż bardzo twardo-eurosceptyczne.

W odniesieniu do ustaleń teoretycznych, wydaje się, że dokonany przez autorkę przegląd sposobów teoretyzowania procesu integracji europejskiej w nikłym stopniu sprzęgnięty został z analizą dotyczącą europejskich partii politycznych. Np. przywoływana w rozdziale metodologicznym (str. 17) teoria *Principle-Agent Theory* (PAT), która w idealny sposób nadaje się do badania relacji (i zależności) pomiędzy europartiami i partiami krajowymi, nie została wyeksploatowana przez doktorantkę w sposób optymalny. Ani nie „zakotwiczyła” w niej swojej tezy, która wprost dotyczy tej zależności, ani nie odniosła się do niej w części konkludywnej, gdzie miejsce jest nie tylko na podsumowanie własnych ustaleń, ale odniesienie ich do istniejącej literatury przedmiotu.

Merytoryczna ocena całości pracy pozostaje pozytywna. Autorka zdołała poszerzyć zakres dostępnej wiedzy naukowej w przedmiotowym obszarze. Zebrała wartościowy materiał w części badań empirycznych, dokonała krytycznej analizy danych i wyprowadziła wnioski nawiązując dialog z głównymi ustaleniami literatury przedmiotu.

Strona warsztatowa

Formalno-warsztatowa strona rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Autorka przygotowała pracę, którą należy ocenić pozytywnie pod względem poprawności i stylistyki językowej. Mgr Paula Wiśniewska, posługuje się żargonem naukowym adekwatnym z punktu widzenia podjętej problematyki.

Autorka nie ustrzegła się kilku błędów językowych, jak np. na str.12 „(...) zaproponowałam propozycję dalszych badań nad partiami europejskimi.”, oraz technicznych, jak np. na str. 37 - przypis nr 126 mający charakter uwag redakcyjnych.

Wykaz źródeł został uporządkowany i przygotowany w sposób poprawny. Poza kilkoma wyjątkami, nie budzi zastrzeżeń. Praca odnosi się do względnie bogatej bazy źródłowej. Autorka posługuje się głównie piśmiennictwem polsko- i angielsko-języcznym, ale korzystała również z szeregu pozycji z bogatej literatury światowej, w tym ze źródeł francusko- i niemiecko- języcznych.

Generalnie należy uznać, iż praca oferuje rzetelny przegląd literatury przedmiotu. W związku z rosnącą popularnością tematyki europartii w badaniach różnych autorów, nie sposób przywołać w pracy i krytycznie zanalizować wszystkie dostępne prace. Poza tym, zastosowanie tzw. „aparatu naukowego” przez autorkę nie budzi zastrzeżeń. Udowodniła ona, że potrafi posługiwać się warsztatem badawczym typowym dla analiz politologicznych, czego wynikiem jest dojrzała koncepcyjnie praca naukowa.

Konkluzja

Zgodnie z normami zapisanymi w prawie o szkolnictwie wyższym oraz towarzyszącymi mu aktami wykonawczymi, rozprawa doktorska przygotowana pod opieką promotora powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Końcowa ocena recenzowanej rozprawy, w świetle wykazanych powyżej jej mocnych i słabych stron, jest pozytywna. Rozprawa stanowi opracowanie wartościowe merytorycznie i przemyślane konstrukcyjnie. Jednocześnie autorka wykazała się sprawnością w stosowaniu odpowiedniego warsztatu naukowego oraz znajomością odpowiednich podstaw teoretycznych. Pani mgr Paula Wiśniewska podjęła się opracowania ciekawego i ważnego zarazem zagadnienia, jej analiza ma wymiar teoretyczny i empiryczny. Z przyjętego zadania badawczego wywiązała się poprawnie. Rozprawa została przygotowana w oparciu o wystarczający materiał źródłowy (źródła pierwotne i wtórne).

Konkludując stwierdzam, że przedstawiona rozprawa spełnia ustawowo określone kryteria i może być podstawą do dalszych czynności w przewodzie doktorskim mgr Pauli Wiśniewskiej.

Opole-Mikołów, 23.04.2019

.....
dr hab. Rafał Riedel, prof. UO

